

ROLA EUROREGIONU NIEMEN WOBEC GLOBALIZACJI

1. Potrzeba euroregionów

Wobec narastających dynamicznie efektów procesu globalizacji istotne znaczenie w utrwalaniu współpracy sąsiadujących ze sobą krajów odgrywa współpraca euroregionalna. Współpraca transgraniczna w regionach granicznych ma w Europie długą tradycję. Struktury euroregionalne, jako wyższe stadium organizacyjne współdziałania transgranicznego, spełniły swoją integracyjną rolę.

W Europie Zachodniej w kilkunastoletniej, a w niektórych przypadkach nawet kilkudziesięcioletniej praktyce funkcjonowania euroregionów dostrzec można istotne elementy współpracy, które można wykorzystać we współpracy w nowych euroregionach. Pierwszy euroregion - pod nazwą *Euroregio* - powstał w 1958 r. na pograniczu niemiecko-holenderskim. Dzisiaj obejmuje on 108 gmin, które zamieszkuje prawie dwa miliony ludzi. Kolejne obszary transgraniczne powstały na pograniczu niemiecko-francuskim i belgijsko-francuskim. W każdym z nich zaobserwowano szybki rozwój współpracy w dziedzinie gospodarczej, oświatowej i kulturalnej. [1, s. 48] Na podstawie dotychczasowych doświadczeń europejskich do podstawowych przesłanek rozwoju współpracy transgranicznej należy zaliczyć przede wszystkim [2, s. 36-38]:

- przesłanki historyczne,
- przesłanki polityczne,
- przesłanki gospodarcze,
- przesłanki socjologiczne (społeczne).

Z wymienionych przesłanek wynika, że euroregionom przypada rola pomostów sąsiedzkich w epoce globalizacji.

Uwagę należy skierować na pewne trudności z identyfikacją liczby euroregionów. Występowanie cech współpracy euroregionalnej nie zawsze przesądza o umieszczeniu terminu „euroregion” w nazwie obszaru czy porozumienia. W 1997 roku było zarejestrowanych ponad 100 porozumień współpracy transgranicznej w Europie tylko w 15% obszarów częścią składową ich nazwy jest *euroregion* lub *euroregio*. Odnosi się zarówno regionów transgranicznych w Europie Zachodniej, jak i powstałych w latach dziewięćdziesiątych ponadgranicznych obszarów współpracy na granicach Polski i Czech. [4, s. 109-115] Mimo wystąpienia trudności z określeniem dokładnej liczby euroregionów przyjmuje się, że jest ona zbliżona do liczby członków Stowarzyszenia Europejskich Regionów Granicznych. Na podstawie tego można wywnioskować, iż euroregiony są utworzone praktycznie na wszystkich granicach wewnętrznych i zewnętrznych Unii Europejskiej, a także granicach innych krajów europejskich. Możliwości współpracy ponadgranicznej wynikają często ze zróżnicowanego statusu granic zewnętrznych Unii. [9, s. 188-192]

Współpraca transgraniczna jest bardziej rozwinięta w niektórych regionach i częściach regionów Europy Zachodniej niż w pozostałych. Odzwierciedleniem tego podział na grupy objęte różnymi programami pomocowymi i przeznaczonym dla nich budżetem.

2. Charakterystyka Euroregionu „Niemen”

Szczególne znaczenie dla współpracy polsko- białoruskiej posiada Euroregion Niemen. U źródeł idei utworzenia Euroregionu Niemen legła potrzeba podniesienia poziomu życia społeczności lokalnych przygranicza. Miało to się stać poprzez wykorzystanie szansy jaką stworzyły przemiany społeczno-polityczne i transgraniczne położenia obszaru Mazur i Suwalszczyzny na gospodarczej i politycznej mapie Europy, które stanowiło pogranicze czterech państw: Polski, Rosji (Obwód Kaliningradzki), Litwy oraz Białorusi. [3]

Efektom współdziałania partnerów euroregionalnych jest też pozyskanie przez administrację obwodu grodzieńskiego środków z programu PHARE TACIS dla dwóch projektów złożonych przez stronę białoruską: "Rozwój regionalny i ochrona środowiska w Euroregionie Niemen" oraz "Utworzenie Narodowego Białoruskiego Biura Euroregionu Niemen w Grodnie" (łączna wartość projektów - 2 mln EUR). Dla obu przedsięwzięć beneficjentem jest Wojewoda Podlaski, a biuro polskie euroregionu czynnie włącza się w ich realizację. [3]

Euroregion „Niemen” - zgodnie ze statusem - utworzono w celu rozwoju współpracy obszarów przygranicznych w następujących dziedzinach: [6, s. 173]

- wszechstronnego rozwoju ekonomicznego,
- zagospodarowania przestrzennego,
- infrastruktury publicznej,
- oświaty, ochrony zdrowia, kultury, sportu i turystyki,
- ochrony środowiska,
- likwidacji zagrożeń i klęsk żywotowych,
- rozwijania kontaktów między mieszkańcami obszarów przygranicznych oraz współpracy instytucjonalnej, a także współpracy podmiotów gospodarczych.

Polska część Euroregionu obejmuje byłe województwo podlaskie położone skrajnie w północno-wschodniej części Polski. Sąsiadują one od północy z Rosją, od północnego wschodu z Litwą i od wschodu z Białorusią. Położone są w strefie krajobrazu odznaczającego się urozmaiconą rzeźbą terenu, powstałą w wyniku ostatniego zlodowacenia bałtyckiego.

3. Cele zadania i doświadczenia współpracy Euroregionu „Niemen”

Generalny cel i zakres współpracy transgranicznej określone są w Europejskiej Karcie Regionów Granicznych i Transgranicznych. Uznaje się w niej, że „celem działań w regionach granicznych oraz współpracy transgranicznej jest niwelowanie przeszkód i usuwanie kwestii mogących dzielić ten region”. [7, s. 15]

Dotychczasowe doświadczenia Euroregionu „Niemen” koncentrują się głównie wokół problemów: [6]

- wspierania rozwoju regionalnego, w tym gospodarki i handlu oraz planowania przestrzennego,
- rozwoju turystyki w obszarze przygranicznym,
- ochrony i poprawy stanu środowiska, współpracy w zapobieganiu i zwalczaniu klęsk żywotowych
- wymiany kulturowej.

Pierwsze doświadczenia w tworzeniu wspólnych programów rozwoju regionalnego, w tym gospodarczego i planowania przestrzennego obszarów transgranicznych odnotowano na początku lat dziewięćdziesiątych na pograniczu zachodnim i południowym. Przy powoływaniu Euroregionu „Niemen” wzorowano się na doświadczeniach zdobytych przy tworzeniu pierwszych euroregionów w Polsce. Opracowane wcześniej programy mimo wielu problemów dyskusyjnych są przykładem dobrej analizy regionalnej i dowodem wyborów słusznych działań. Na granicy wschodniej rolę koordynatora spełnia rząd polski, który za pośrednictwem Komitetu Badań Naukowych ogłosił w 1997 roku konkurs na opracowanie Koncepcji rozwoju Euroregionu „Niemen”, obejmujący m.in. jednolity plan zagospodarowania przestrzennego całego obszaru Euroregionu oraz scenariusze współpracy w różnych dziedzinach życia gospodarczego i społecznego tego obszaru transgranicznego.

W 1998 roku zespół Politechniki Białostockiej przystąpił do opracowania tej Koncepcji. [2, s. 67]

Konkretne doświadczenia posiada euroregion w zakresie rozwoju współpracy gospodarczej. Dobrymi przykładami takich działań, są m.in.: [3]

- rozwój przedsiębiorczości,
- utworzenie punktów konsultacyjnych ds. opracowania strategii rozwojowych,
- powołanie specjalnej strefy ekonomicznej, która od 1996 roku jako Suwalska Specjalna Strefa Ekonomiczna, utworzona w celu przyspieszenia rozwoju gospodarczego w regionie północno-wschodnim.

Zajęto się również współpracą w zakresie rozwoju infrastruktury technicznej dotyczącej zwłaszcza: [3]

- budowy i rozbudowy przejść granicznych,
- poprawa infrastruktury sieci drogowych i kolejowych,
- rozbudowa transgranicznych sieci energetycznych.

Szczególnie ważnym segmentem współpracy transgranicznej, decydującym o wielkości i nasileniu kontaktów między społecznościami lokalnymi obszarów przygranicznych oraz ułatwiających współpracę gospodarczą, jest ilość i jakość przejść granicznych. Liczba i przepustowość istniejących przejść granicznych nie odpowiada potrzebom ruchu granicznego ze względu na dużą odległość między nimi. Dużym utrudnieniem jest także brak obwodnic w większości miast granicznych. [9, s. 42] Wszystko to powoduje m.in. wydłużenie czasu oczekiwania na odprawę, a w ślad za tym kolejki samochodów ciężarowych i powstawania zatorów hamujących wymianę towarową i tranzyt. Nic więc dziwnego, że problematyka przepustowości, standardu i ilości przejść granicznych jest głównym przedmiotem prac komisji międzynarodowych oraz staran władz lokalnych i organu euroregionu.

Wśród inwestycji infrastrukturalnych organ euroregionu wyraźnie preferuje nakłady na ułatwienie komunikacyjne i transportowe w obszarze przygranicznym. Istotną rolę odgrywają programy rozbudowy dróg „Via Baltica”, połączeń kolejowych, lotnisk, szlaków żeglugowych. Stworzenie systemu obsługi kierowców i transportu. [5, s. 350]

Współpraca w sferze społecznej należy do najbardziej dynamicznie rozwijających się dziedzin współdziałała ponadgranicznego w euroregionach. Odzwierciedla się to w [3]:

- utworzeniu Międzynarodowego Ośrodka Integracji Euroregionu (nauka języków, szkolenia, spotkania młodzieży),
- pomocy w nawiązywaniu kontaktów pomiędzy partnerami (samorządami, organizacjami, instytucjami),
- utworzenie Instytutu Demokracji Lokalnej Euroregionu,
- współpraca kulturalna, która stanowi pierwszy nie wymagający nakładów, etap nawiązywania kontaktów, prezentacji i wzajemnego poznania:
 - opracowanie wspólnych wydawnictw,
 - utworzenie ośrodka radiowo-telewizyjnego euroregionu,
 - organizacja festiwalu kultury pogranicza euroregionu,
 - prezentacje i upowszechnianie dokonań artystycznych w różnych dziedzinach twórczości.
- współpraca naukowa:
 - utworzenie Międzynarodowego Ośrodka Naukowego Euroregionu i Zespołu Badań Innowacyjnych, związanego z wyższymi uczelniami Wilna, Kowna, Grodna, Białegostoku, Olsztyna i Kaliningradu,
 - utworzenie Centrum Koordynacji Przestrzennej Niemen.

Działalność w zakresie ochrony środowiska i przyrody jest jednym z głównych priorytetów współpracy euroregionu. Zaniedbanie ekonomiczne i peryferyjność regionu przyczyniły się do zachowania dobrego stanu środowiska. Większość obszarów stanowią obszary chronione, rezerваты, parki krajobrazowe i narodowe. Utrzymanie tego stanu stanowić będzie kapitał dla inwestycji przyjaznych środowisku i rozwoju regionalnego. Do najważniejszych przedsięwzięć należą [5, s. 351]:

- ochrona zlewni rzeki Niemen, budowa oczyszczalni i gospodarki odpadami,
- utworzenie transgranicznych obszarów chronionych (Puszcza Rominacka, Puszcza Augustowska),
 - wykorzystanie odnawialnych źródeł energii,
 - utworzenie Ośrodka Zrównoważonego Rozwoju,
 - utworzenie Centrum Energii Odnawialnej.

Euroregion „Niemen” jest częścią tworzonego od kilku lat transgranicznego regionu „Zielone Płuca Europy” w oparciu o polski program „Zielone Płuca Polski”.

Wybitne walory przyrodnicze, krajobrazowe, kulturowe i historyczne obszarów pogranicza północno-wschodniego, mogą stać się podstawą rozwoju turystyki, która ma szansę stać się jedną z gałęzi gospodarki na tych terenach. [6, s. 128] Należy zadbać, o [3]:

- utworzenie Międzynarodowego Kompleksu Rekreacyjnego na pograniczu Polski, Litwy i Rosji,
 - wytyczenie systemu turystycznych szlaków transgranicznych kajakowych, rowerowych, pieszych,
 - utworzenie centrum Informacji Turystycznej Euroregionu oraz punktów informacyjnych na przejściach granicznych.

Te inicjatywy wobec poprzednich są dowodem, że wzrosło zainteresowanie, w ostatnich latach, władz centralnych i lokalnych obszarem przygranicznym. O powodzeniu współpracy ponadgranicznej decydują ostatecznie jej wymierne korzyści dla społeczności lokalnych regionów granicznych, wynikające z tej współpracy. [6, s. 128] O efektach współpracy transgranicznej decydują możliwości stron współpracujących, a także istotność barier, na jakie napotyka współdziałanie z udziałem polskich uczestników. Wśród występujących przeszkód utrudniających współpracę należy wymienić [2, s. 93]:

- bariery natury prawnej, np. nieprecyzyjne uprawnienia władz regionalnych do prowadzenia współpracy zagranicznej, odmienność krajowych struktur podziału administracyjnego,
- bariery natury ekonomicznej, polegające na asymetrii możliwości finansowych stron, dysproporcje w dostępie do środków pomocowych Unii Europejskiej,
- bariery natury społecznej, w językowe, bariery natury organizacyjnej, brak doświadczenia w zakresie instytucjonalizacji współpracy.

LITERATURA:

1. Bajor E. Związek sukcesu - co pozyskujemy dzięki euroregionom „WPROST” 1997, nr 20, s. 48.
2. Borys T. Z Panasiewicz, Panorama euroregionów, Urząd Statystyczny w Jeleniej Górze, Jelenia Góra 1998.
3. Euroregion Niemen, strona internetowa, <http://www.niemen.suwalki.com>, 09.05.2002.
4. Jaki region? Jaka Polska? Jaka Europa?, M. S. Szczapański (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2001, s. 109-115.
5. Kupiec L., Poniatowicz M., Proniewski M., Truskolaski T., Gołębiewska A. Współpraca transgraniczna jako czynnik rozwoju i restrukturyzacji (na przykładzie Polski północno-wschodniej), op. cit. II Ogólnopolska Konferencja Naukowa Gospodarka-Przestrzeń-Środowisko, Toruń 1997.
6. Malendowski W., Ratajczak M., Euroregiony. Pierwszy krok do integracji europejskiej, Atla 2, Wrocław, 1998.
7. Mirosławska A. Euroregiony na granicach Polski, IERIGŻ, Warszawa, 1999.
8. Pastuszek Z. Przejścia graniczne i ruch graniczny w Euroregionie Bug, tom 7 z serii „Euroregion Bug”, Norbertinum, Lublin, 1997.
9. Współczesna gospodarka światowa, A. B. Kisiel-Lojnowicz (red.), Uniwersytet Gdański, Gdańsk, 1994.

Tadeusz Poptawski (Technical University of Białystok, Poland)

THE ROLE OF INSTITUTIONS IN THE FRAMEWORK OF TRANSFRONTIER COOPERATION IN SME SECTOR. THE CASE OF NORD-EAST REGION OF POLAND

In EU SME sector plays the most important role, because 15 million small and medium enterprises on the territory EU employs 66% labour force and its part in the whole turnover of EU economy is about 56.2 %.